

دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

مورد مطالعه: جمهوری عراق

احمد دوست محمدی، محمد رضا مجیدی
محمد رجبی و احمد رضا عصائی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

۱۳۹۵

مشخصات نشر

تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵.

عنوان و نام پدیدآور

دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مورد مطالعه: جمهوری عراق) احمد دوست محمدی ...

شناسه افزوده

دوست محمدی، احمد

شناسه افزوده

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

مشخصات ظاهری

۲۵۰ ص. مصور، جدول، نمودارو.

وضعیت فهرست نویسی

فیبا

موضوع

ایران - روابط فرهنگی - عراق

موضوع

عراق - روابط فرهنگی - ایران

رده‌بندی کنگره

DSR ۶۵ / ۶۵۹ ۱۳۹۵

شماره کتابشناسی ملی

۴۴۰۳۴۶۸

یادداشت

احمد دوست محمدی، محمدرضا مجیدی، محمد رجبی و احمدرضا عساری

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مورد مطالعه: جمهوری عراق

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

نویسندگان: احمد دوست محمدی، محمدرضا مجیدی، محمد رجبی و احمدرضا عساری

ویراستار ادبی: شیرمحمدی

صفحه‌آرایی: یحیی نشتاعلی

طراح جلد: حسین آذری

نوبت چاپ: اول - آبان ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰/۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۶۸۷ - ۸۹ - ۵

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر(عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

سندوق پستی: ۶۲۷۴-۱۴۱۵۵. تلفن: ۰۲۲۱۳۰۸۸۹۳۰۷۶. دورنگار: ۰۸۸۹۳۰۷۶ Email: nashr@ric.ir

اثر پیش‌رو، نتیجه تحقیقی است که با نظارت دکتر محمدرضا دهشیری

در پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات انجام شده است.

فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

بخش اول - درآمد نظری به دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ایران

فصل اول - مفهوم‌شناسی دیپلماسی فرهنگی

۱-۱. فرهنگ ۲۸

۱-۱-۱. معنای لفظی و مفهومی فرهنگ ۲۸

۱-۱-۲. ابعاد فرهنگ و رابطه هر یک از آنها با دیپ ۳۱

۱-۱-۳. فرهنگ کلی جهانی؛ امکان یا امتناع ۳۳

۱-۲. دیپلماسی ۴۱

۱-۲-۱. معنای لنوی و مفهومی دیپلماسی ۴۱

۱-۲-۲. وظایف و اهداف دیپلماسی ۴۳

۱-۲-۳. انواع دیپلماسی ۴۴

۱-۳. دیپلماسی فرهنگی ۵۱

۱-۳-۱. معنای دیپلماسی فرهنگی ۵۱

۱-۳-۲. نقش منحصر به فرد دیپلماسی فرهنگی در روابط بین‌الملل ۵۳

- ۵۳ ۱- ۳- ۳. فواید و مزایای دیپلماسی فرهنگی
- ۵۴ ۱- ۳- ۴. نمونه‌های دیپلماسی فرهنگی

فصل دوم - منابع، اهداف و ابزارهای دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ایران

- ۶۱ ۲- ۱. منابع دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۶۲ ۲- ۱- ۱. علوم و معارف اسلامی
- ۶۲ ۲- ۱- ۲. فرهنگ و تمدن ایرانی
- ۶۲ ۲- ۳. آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران
- ۶۷ ۲- ۲. اهداف دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۶۷ ۲- ۲- ۱. چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران
- ۶۹ ۲- ۲- ۲. سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۷۰ ۲- ۲- ۳. اساسنامه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
- ۷۰ ۲- ۲- ۴. سایر نهادهای متولی دیپلماسی فرهنگی
- ۷۴ ۲- ۳. ابزارهای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۷۴ ۲- ۳- ۱. فعالیت‌های علمی، آموزشی و فرهنگی
- ۷۵ ۲- ۳- ۲. فعالیت‌های فرهنگی - هنری
- ۷۶ ۲- ۳- ۳. جهانگردی و مهاجرت

فصل سوم - تاریخچه به کارگیری دیپلماسی فرهنگی در ایران و جهان

- ۸۰ ۳- ۱. جهان
- ۸۲ ۳- ۲. جمهوری اسلامی ایران
- ۸۳ ۳- ۲- ۱. ظرفیت‌های انقلاب اسلامی ایران
- ۸۴ ۳- ۲- ۲. معنا و مفهوم صدور انقلاب
- ۸۵ ۳- ۲- ۳. هدف از صدور انقلاب
- ۸۶ ۳- ۲- ۴. شیوه‌های صدور انقلاب

فصل چهارم - مروری بر دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۲

- ۴ - ۱. دوره هاشمی رفسنجانی ۹۵
- ۴ - ۲. دوره سید محمد خاتمی ۹۹
- ۴ - ۳. دوره محمود احمدی نژاد ۱۰۴

بخش دوم - دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ایران در عراق و نقش آن بر روابط

سیاسی دو کشور

فصل پنجم - فعالیت‌های علمی، آموزشی و فناوریانه

- ۵ - ۱. انعقاد تفاهات‌های همکاری ۱۲۳
- ۵ - ۱ - ۱. تأسیس نمایندگی همکاری میان وزارتخانه‌های دو کشور ۱۲۳
- ۵ - ۱ - ۲. تفاهات‌های همکاری میان دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی و پرورشی ۱۲۶
- ۵ - ۲. پذیرش دانشجویان عراقی ۱۳۱
- ۵ - ۲ - ۱. بورس‌های اعطایی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۲
- ۵ - ۲ - ۲. بورس‌های اعطایی جمهوری عراق ۱۳۶
- ۵ - ۲ - ۳. جذب دانشجویان عراقی با هزینه شخص ۱۳۹
- ۵ - ۲ - ۴. گزارش کلی عراق ۱۴۰
- ۵ - ۳. تعامل با دانشگاه‌های عراقی ۱۴۵
- ۵ - ۴. برگزاری دوره‌های آموزشی ۱۵۲
- ۵ - ۵. برگزاری همایش‌ها و نشست‌های علمی ۱۵۲
- ۵ - ۶. تأمین سرفصل و کتاب‌های آموزشی دانشگاهی ۱۵۴
- ۵ - ۷. آموزش زبان فارسی ۱۵۶
- ۵ - ۷ - ۱. راه‌اندازی کلاس‌های آموزش زبان فارسی ۱۵۷
- ۵ - ۷ - ۲. تأمین کتاب‌های آموزشی زبان فارسی ۱۵۸
- ۵ - ۷ - ۳. برگزاری جشن روز زبان فارسی ۱۵۸
- ۵ - ۸. سایر اقدامات علمی و آموزشی ۱۵۹

فصل ششم - جهانگردی و مهاجرت

- ۱۶۷ ۱-۶ جهانگردی
- ۱۷۲ ۱-۱-۶ تأثیرات فرهنگی جهانگردی
- ۱۷۹ ۲-۶ مهاجرت
- ۱-۲-۶ معاودین؛ گنجینه‌های مغفول در دیپلماسی فرهنگی
- ۱۷۹ جمهوری اسلامی ایران
- ۱۷۹ ۱-۲-۶-۱ معنا و مفهوم
- ۱۸۰ ۲-۶-۲ سیر تاریخی اخراج معاودین از عراق
- ۱۸۳ ۱-۶-۳ معاودین در ایران
- ۱۸۵ ۱-۲-۶-۴ وضعیت معاودین در روزگار نو
- ۱۸۷ ۱-۲-۶-۵ میزبانان جمهوری اسلامی ایران از معاودین
- ۱۹۰ ۱-۲-۶-۶ جایگاه معاودین در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

فصل هفتم - فعالیت‌های فرهنگی و هنری

- ۲۰۰ ۱-۷ رسانه
- ۲۰۱ ۱-۷-۱ رسانه‌های نوشتاری
- ۲۰۱ ۱-۷-۱-۱ مجلات
- ۲۰۳ ۱-۷-۱-۲ کتاب
- ۲۰۵ ۱-۷-۱-۳ مطبوعات
- ۲۰۷ ۱-۷-۲ رسانه‌های دیداری
- ۲۰۷ ۱-۷-۱-۲-۱ تلویزیون
- ۲۰۸ ۱-۷-۲-۲ سینما
- ۲۰۹ ۱-۷-۲-۳ اینترنت
- ۲۱۱ ۱-۷-۳ رسانه‌های شنیداری
- ۲۱۲ ۲-۷ برگزاری هفته‌های فرهنگی

۲۱۲ ۷-۳. برگزاری نمایشگاه

۲۱۴ ۷-۴. سایر اقدامات

۲۱۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۲۳۹ منابع و مأخذ

www.ketab.ir

مقدمه

جهان در قرن بیستم حوادث و روایات عظیم تعیین کننده و سرنوشت سازی را در حیات سیاسی خویش شاهد بوده است. وقوع دو جنگ جهانی، انقلاب ۱۷ اکتبر روسیه، فروپاشی و تجزیه امپراتوری عظیم عثمانی، پیدایش رژیم های صهیونیستی اسرائیل، فروپاشی نظام دوقطبی و پایان جنگ سرد، فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، انقلاب در فناوری های ارتباطات و اطلاعات، پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی، شکل گیری جنبه های نوین به رهبری جمهوری اسلامی ایران و غیره از جمله مهمترین این رویدادها هستند. بی تردید انقلاب اسلامی ایران، در رأس این حوادث قرار دارد. انقلاب اسلامی ایران، به اعتراف و اذعان اکثر نظریه پردازان، صاحب نظران، سیاسیون و تحلیلگران برجسته جهانی، در تاریخ یک صد سال اخیر جهان اسلام و منطقه حساس، حائز اهمیت بسیار زیاد و راهبردی غرب آسیا و شمال آفریقا به طور خاص و جامعه جهانی به طور عام، یک نقطه عطف عظیم تاریخی و دوران ساز بوده است. انقلاب اسلامی ایران، برای نخستین بار در تاریخ انقلاب های بزرگ دنیا، با تکیه و تأکید بر آموزه ها و اندیشه های اسلام ناب محمدی (ص)، توانست میلیون ها نفر را به صحنه آورد و با

یک انقلاب مسالمت آمیز و غیر خشونت آمیز، نظام کهنه و ناکارآمد ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی را سرنگون کند و یک نظام مردم‌سالار دینی، تحت‌رهبری ولی‌فقیه، را به‌جای آن بر سر کار آورد.

انقلاب اسلامی ایران، دقیقاً به‌دلیل اوج عظمت و عمق تأثیرگذاری آن، نه تنها در جهان اسلام، بلکه در جامعه جهانی، از همان روزهای آغازین پیدایش و پیروزی خود، از سوی مراکز و محافل و شخصیت‌های حقیقی و حقوقی، علمی و پژوهشی از ابعاد جنبه‌ها و زوایای مختلف، مورد مطالعه و بررسی گسترده قرار گرفت. به ضرس قاطع، می‌توان ادعا کرد که در طول نیم قرن اخیر هیچ رویدادی در جهان به اندازه انقلاب اسلامی ایران و آثار و پیامدهای آن مورد مطالعه، کاوش و کنکاش قرار نگرفته است و این تلاش‌ها هنوز هم ادامه دارد و این خود حاکی از عظمت این واقعه است. اما، یکی از ابعاد بسیار برجسته انقلاب اسلامی که در مقایسه با سایر ابعاد آن کمتر مورد توجه پژوهشگران و نویسندگان قرار گرفته، بعد فرهنگی و معنوی آن است. انقلاب اسلامی ایران، نخستین بار نظریه جدیدی را به مجموعه نظریه‌های انقلاب موجود بین‌رید، غربی‌ای که در گذشته هیچ‌وقت در میان نظریه‌های انقلاب جایی نداشت و آن استفاده از فلسف و معنای برای ایجاد تغییر در وضع موجود و حرکت به سوی کمال مطلوب بود. بدین بیان، «با مراجعه به نظریه‌های انقلاب قبل از وقوع انقلاب اسلامی ایران می‌توان دریافت که تا وقوع انقلاب اسلامی ایران رهیافت‌ها یا نظریه‌های مبتنی بر فرهنگ برای تبیین انقلاب‌ها بریکاه در میان نظریه‌ها یا رهیافت‌های انقلاب نداشته‌اند. نظریه‌های انقلاب در اوج شکوفایی و تکامل خود در خلال سه دهه پنجاه، شصت و هفتاد میلادی شاهد پیدایی رهیافت‌های جامعه‌شناختی، اقتصادی، روان‌شناسانه و سیاسی بوده‌اند. هیچ‌گاه و هیچ اثری از رویکرد یا رهیافتی به نام رهیافت فرهنگی یافت نمی‌شد. حتی به هنگام روی آوردن پژوهشگران یا اندیشمندان جسوری چون ندا اسکاچپول به رهیافت‌های ترکیبی، سخن از ترکیب رویکردهای سیاسی و جامعه‌شناسانه است. البته با نقطه عزیمت و محوریت رهیافت‌های سیاسی و هنوز هم در آثار قلمی هیچ محقق، نظریه‌پرداز و اندیشمندی نشانی از رهیافت فرهنگی نمی‌توان یافت.

{اما} دقیقاً از فردای انقلاب اسلامی ایران است که به دلیل ماهیت کاملاً متفاوت این انقلاب با سایر انقلاب‌های عصر جدید و نقش برجسته، گسترده و همه‌جانبه فرهنگ اسلامی در آن، بسیاری از متخصصان انقلاب، ایران‌شناسان و اندیشمندان علوم انسانی و علوم اجتماعی برای تبیین چرایی و چگونگی این انقلاب به سراغ رهیافتی می‌روند که بتواند ابعاد جدید و بی‌سابقه این انقلاب نوظهور را تبیین نماید» (خرمشاد، ۱۳۸۳: ۹۹ و ۱۰۰). بر این اساس، رهیافت فرهنگی مورد توجه آنان واقع می‌شود که از جمله برجسته‌ترین و آشکارترین افزوده‌های انقلاب اسلامی ایران به رهیافت‌های گذشته در باب انقلاب است.

رهیافت فحکی، ذات نشأت گرفته از ماهیت و ظرفیت فرهنگی است که انقلاب اسلامی ایران بر آنها استوار دارد که از جمله آنها می‌توان به «علوم و معارف اسلامی» و «فرهنگ و تمدن ایرانی» اشاره نمود که امری که در کنار «آموزه‌های انقلاب اسلامی» توانسته است به اقتدار فرهنگی جمهوری اسلامی ایران شکل دهد.

اهمیت این قدرت نرم فرهنگ، جمهوری اسلامی ایران زمانی دوچندان می‌شود که در سال‌های اخیر شاهد آن هستیم که در روابط بین‌الملل قدرت سخت^۱ تا حدود زیادی وجه اعتباری خویش را از دست داده است و از این رو، دیگر صرف وجوه سخت‌افزاری قدرت، همانند قوه نظامی یا توان اقتصادی به عنوان عنصری کلیدی در دینامیک به نظام بین‌الملل محل توجه نیست؛ بلکه با انقلاب شگرف به‌وجود آمده در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، این جنبه‌های نرم‌افزاری قدرت (Soft Power) است که به سرعت در دینامیک دامن به مناسبات جدید نظام بین‌الملل است.

در این فضای خاص، کشورها در حوزه سیاست خارجی خود با اقتضائات و به تبع آن، با الزامات نوظهوری مواجه گردیده‌اند که از جمله آنها می‌توان به اضافه شدن رکن چهارم دیپلماسی (رکن فرهنگی) به ارکان سه‌گانه قبلی (ارکان سیاسی، اقتصادی و امنیتی) اشاره نمود. بدین معنا، چنانچه دیپلماسی را به عنوان ابزار سیاست خارجی، فن مدیریت تعامل با

جهان خارج تعریف نماییم، در حال حاضر برای دیپلماسی در کنار دیپلماسی رسمی و سنتی، شکل جدیدی از دیپلماسی با عنوان «دیپلماسی فرهنگی» مد نظر قرار گرفته است که به عنوان وسیله‌ای توصیف می‌شود که از طریق آن، کشورها ارزش‌های فرهنگی و سیاسی خویش را در کشورهای دیگر ترویج می‌نمایند. این شکل جدید از دیپلماسی در مقایسه با سایر اشکال دیپلماسی از مزایایی بهره‌مند است که از آن جمله می‌توان به این موارد اشاره نمود: ۱. مواجه شدن با مقاومت کمتر در جوامع و کشورهای مقصد؛ ۲. عاری بودن از لحنی خصمانه و آمرانه در کنار جذابیت بیشتر و نامحسوس بودن اعمال آن و در نتیجه، هدف قرار دادن ذن و روح مخاطبان خود؛ ۳. حضور جدی‌تر و مجال بیشتر برای ایفای نقش موثرتر توسط بازیگران غیر رسمی، نهادهای مدنی، اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی؛ ۴. کشف، تعریف و ترویج ارزش‌ها، سبک‌ها، سلیقه‌ها، سازه‌های مشترک و تأمین منافع ملی در چارچوب این منافع مشترک؛ ۵. گشودن باب مفاهیم بهتر و با ریزی روابط عمیق و پایدار فرهنگی میان کشورها که می‌تواند به مرور زمان، منجر به عمیق‌تر شدن این روابط میان کشورها شده و حتی به حوزه‌های سیاسی و امنیتی تسری یابد؛ ۶. عراج و اجرای خلاقانه‌تر، انعطاف‌پذیرتر و حتی فرصت‌طلبانه‌تر از دیپلماسی کلاسیک و سلسله‌رختی، پاییز و زمستان ۱۳۸۴؛ ۱۳۸ و ۱۳۹).

«جی.ام. مایکل»، نویسنده انگلیسی، نیز در کتاب خود تحت عنوان «روابط فرهنگی بین‌المللی» ضمن پر اهمیت دانستن روابط فرهنگی، برای فایده‌های استفاده‌ها و فوایدی را به این شرح برمی‌شمارد: ۱. روابط فرهنگی به عنوان ابزاری برای دستیابی به دیدگاه روابط فرهنگی امکان مفاهیم را فراهم می‌آورد و زمینه را برای جلوگیری از جنگ فراهم می‌کند؛ ۲. روابط فرهنگی به عنوان حمایت از دیپلماسی متداول: روابط فرهنگی زمینه‌ساز و حامی روابط میان دولت‌ها هستند؛ ۳. روابط فرهنگی وسیله‌ای برای برآورد و مفاهیم بین‌المللی: روابط فرهنگی این امکان را به وجود می‌آورد که ملت‌های مختلف بیشتر یکدیگر را درک کنند؛ و ۴. روابط فرهنگی به مثابه تسهیل کننده تجارت: تاریخ نشانگر آن است که گسترش تجارت همواره با زمینه‌سازی فرهنگی و گسترش روابط فرهنگی همراه بوده است.

در این چارچوب، اگرچه انقلاب اسلامی ایران و نظام برآمده از آن، یعنی جمهوری اسلامی، به لحاظ غنا و ظرفیت‌های فرهنگی، از موقعیتی فوق‌العاده برخوردار است لیکن متأسفانه، هنوز از این ظرفیت‌ها به‌طور کامل بهره‌نبرده که از جمله علل آن می‌توان به فقر نظری و کاربردی نبودن مطالعات اشاره نمود.

با عنایت بر این امر، سؤال محوری ما در بخش اول این کتاب آن است که «دیپلماسی فرهنگی به چه معناست؟ دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بر چه منابعی استوار است؟ عملکرد دولت‌های مختلف (۱۳۶۸ تا ۱۳۹۲) در قبال آن چگونه بوده است؟». آنگاه در بخش دوم، کتاب به این سؤال خواهیم پرداخت که «دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در راقی، سقوط صدام چه نقشی در روابط سیاسی این دو کشور داشته است؟». برای پاسخ بر این پرسش‌ها، ضمن بهره‌گیری از مطالعات اکتشافی و با اتخاذ روشی توصیفی - تحلیلی، از طریق رجوع به اسناد و منابع گوناگون کتابخانه‌ای، محتوای کتاب در دو بخش کلی و هفت فصل به این شرح سازماندهی شده است:

بخش نخست با عنوان «درآمدی نظری بر دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» و در قالب چهار فصل تدوین یافته است. بر این اساس، در فصل نخست، به مفهوم‌شناسی دیپلماسی فرهنگی پرداخته شده است. بدین مسوره، به تشریح، واژگان «فرهنگ» و «دیپلماسی» تعریف شده، آنگاه تعاریفی که از «دیپلماسی فرهنگی» ارائه شده‌اند، بیان و از میان آنها، تعریفی که تناسب بیشتری با موضوع اثر پیش‌رو دارد، انتخاب و به روش قرار گرفته است. این تعریف، تعریفی است که لغت‌نامه دیپلماسی فرهنگی ما به‌عنوان قرار داده و دیپلماسی فرهنگی را به عنوان وسیله‌ای توصیف می‌نماید که از طریق آن کشورها ارزش‌های فرهنگی و سیاسی خویش را در کشورهای دیگر ترویج می‌نمایند.

در فصل دوم، به واکاوی منابع، اهداف و ابزارهای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی پرداخته‌ایم. از این‌رو، این فصل دارای سه گفتار مجزا است: در گفتار نخست، ضمن شناسایی منابع مختلف دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، از «علوم و معارف اسلامی»،

«فرهنگ و تمدن ایرانی»، «آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران»، و «منابع تخصصی و حرفه‌ای» به عنوان بخشی از مهمترین این منابع سخن به میان آمد. در گفتار دوم، به اهداف جمهوری اسلامی ایران توجه و از این رهگذر، با تمرکز بر سند چشم‌انداز، سند سیاست فرهنگی و غیره، سعی نمودیم رویکرد این کشور را در حوزه دیپلماسی فرهنگی احصاء نماییم. در پایان این فصل نیز، با برشماری تعدادی از ابزارهای دیپلماسی فرهنگی ایران، مخاطبان خود را با ابزارهایی که می‌توان از آنها برای سلطه بر قلب‌ها و اذهان مخاطبان پیام از آنها بهره جست، آشنا می‌نماییم.

در فصل سوم، تاریخچه به‌کارگیری دیپلماسی فرهنگی به ترتیب در جهان و جمهوری اسلامی ایران تشریح شده است. بر این اساس، بیان شده که دیپلماسی فرهنگی به عنوان یک روش، قدمتی چند صدها ساله دارد، اما به مفهوم جدید آن، از سال ۱۹۳۶ میلادی می‌توان به عنوان سالی قراردادی برای ظهور دیپلماسی فرهنگی یاد نمود و بدین ترتیب، از تلاش دولت آمریکا در کشورهای آسیای شرقی به عنوان سرآغازی در تاریخ دیپلماسی فرهنگی یاد کرد؛ زمانی که معاهده ارتقای روابط فرهنگی در قاره آمریکا به امضا رسید و دو سال بعد، بخش روابط فرهنگی در وزارت امور خارجه به تاسیس شد. در کشور ما نیز، اگرچه مفهوم دیپلماسی فرهنگی از جمله مفاهیمی است که اخیراً رایج شده است، اما نگاهی به تاریخ سی و چند ساله حیات نظام جمهوری اسلامی ایران، نشان می‌دهد تلاش‌هایی در قرابت با این مفهوم و کاربدهای آن قرار دارد، که از جمله این تلاش‌ها می‌توان به مقوله «صدور انقلاب» اشاره نمود. بر این اساس، در این قسمت از تحقیق کوشش به «صدور انقلاب» از نگاه امام^(ع) و مقام معظم رهبری^(مدظله العالی) را مورد بررسی قرار داده و از این بحث در قرابت‌های معنایی و روشی آن را با دیپلماسی فرهنگی روشن نماییم.

در فصل چهارم، دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۲ به تفکیک دوره‌های مختلف ریاست جمهوری مورد ارزیابی قرار داده‌ایم.

در بخش دوم، به صورت مصداقی به بررسی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی

ایران در عراق پس از سقوط دیکتاتور این کشور پرداخته و از این رهگذر، کوشیده‌ایم نقش دیپلماسی فرهنگی را بر روابط سیاسی دو کشور ارزیابی نماییم. بر این اساس، این بخش به تناسب ابزارهای گوناگون دیپلماسی فرهنگی که توسط نویسندگان در ذیل سه محور کلان ۱. فعالیت‌های علمی، آموزشی و فناوری؛ ۲. جهانگردی و مهاجرت؛ و ۳. فعالیت‌های فرهنگی و هنری؛ مورد توجه قرار گرفته و در سه فصل تدوین یافته است:

در فصل اول، از منظر فعالیت‌های علمی، آموزشی و فناورانه به موضوع نگریسته شده و چون این فعالیت‌ها عمدتاً در حیطه اختیارات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار دارد و در این وزارتخانه، مرکز «مشارکت‌های علمی و بین‌المللی» بار اصلی مسئولیت را به دوش می‌کشد، ساختار مورد بررسی این کتاب حول محور اقداماتی می‌چرخد که این مرکز در نقطه ثقل آن قرار می‌گیرد. البته با توجه به آنکه وظیفه اصلی بورس دانشجویان غیرایرانی بر عهده سازمان امور دانشجویی وزارت مذکور قرار دارد، گوشه‌چشمی به فعالیت‌ها و گزارش‌های منتشر شده توسط این سازمان نیز فراهم شده است. علاوه بر آن، تلاش شده است تا به نقش و تلاش‌های رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عراق نیز پرداخته شود.

در فصل ششم، به موضوع جهانگردی و مهاجرت به‌طور مفصل، میان دو کشور ایران و عراق اشاره شده است. یکی از مهمترین تلاش‌های دیپلماسی فرهنگی هر کشوری را می‌توان در معرفی ارزش‌های فرهنگی و سیاسی آن کشور دانست که به‌تدریج به تبادلات جهانگرد (عمدتاً مذهبی) میان دو کشور سبب شده است تا با وجود تجربیات تلخ گذشته که نمونه اعلامی آن را می‌توان در جنگ تحمیلی مشاهده نمود، زمینه مساعدی برای ساخت مستقیم ارزش‌های فرهنگی و سیاسی دو کشور پدید آمده و از این رهگذر، محتمل‌ترین برای توسعه روابط فرهنگی و سیاسی دو کشور فراهم آید. در حوزه مهاجرت نیز، نگاهی به تاریخ دو کشور گویای آن است که همواره جمعیت‌هایی از دو کشور در خاک کشور دیگر سکنی گزیده‌اند که نمونه اعلامی آن را می‌توان در مهاجرت معاودین مشاهده نمود که شرح مبسوطی از آن را در این فصل بررسی شده است.